

Ευμένης ο εξ Αγράφων

Ελένη Λαδιά

«Ταραντούλα»

Εκδόσεις Εστίας

Οκτώβριος 2008

Το 1973, ο Ζακ Λακαριέρ εξέδωσε το βιβλίο του για τους «Γνωστικούς». Την ίδια χρονιά, η Ελένη Λαδιά εμφανίστηκε στην πεζογραφία με μια συλλογή διηγημάτων. Ο Λακαριέρ έγραφε εκ περιτροπής μελέτες και βιβλία μυθοπλασίας. Στο βαθμό, βεβαίως, που έργα, όπως το πρώτο του βιβλίο, «Οι ένθεοι», ή και «Οι Γνωστικοί», μπορούν να χαρακτηριστούν δοκιμακά. Και ο ήρωας του καινούργιου μυθιστορήματος της Λαδιά είναι ένας συγγραφέας, που γράφει πότε μελετήματα και πότε λογοτεχνία. Σαν συγγραφικό ταμπεραμέντο, όμως, δεν μοιάζει με τον Λακαριέρ. Εμφανίζεται περισσότερο διανοητικός παρά διονυσιακός. Το μυθιστόρημα της Λαδιά τοποθετείται στο παρόν και ο ήρωάς της, όταν αποφασίζει να γράψει ένα βιβλίο για τους Γνωστικούς, είναι ήδη φτασμένος συγγραφέας “μέσης ηλικίας”. Νέος, στα χρόνια των σπουδών του, είχε επισκεφτεί την Αίγυπτο. Όταν, μάλιστα, βρέθηκε, για πρώτη φορά, στην Αλεξάνδρεια, είχε το παράξενο συναίσθημα, πως, σε μια προηγούμενη ζωή του, κάπου γύρω στον πρώτο ή και δεύτερο μεταχριστιανικό αιώνα, την εποχή, δηλαδή, που η θεοσοφική κίνηση του γνωστικισμού άρχιζε να δυναμώνει, είχε κατοικήσει, ως νέος, σε αυτήν την πόλη. Το πιθανότερο, σαν ένας Γνωστικός εκείνου του καιρού. Παρόμοια αισθήματα συγγένειας με τους Γνωστικούς, όπως και με τους ασκητές της αφρικανικής ερήμου, είχε εξομολογηθεί και ο Λακαριέρ.

Στην Άνω Αίγυπτο, στην περιοχή του Χηνοβοσκίου ή και Ναγκ Χαμμάντι, που βρίσκεται στη δυτική όχθη του Νείλου, ανακαλύφθηκαν οι πάπυροι με τους κώδικες γνωστικών κειμένων μαζί με ερμηνευτικά σχόλια του 2ου και 3ου μ.Χ. αιώνα. Αυτά οφείλονταν στους Κόπτες, που αντέγραψαν τα ελληνικά πρωτότυπα. Η ανακάλυψη των πάπυρων του Ναγκ Χαμμάντι έγινε το 1945, προς το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Εικοσάχρονος, τότε, ο Λακαριέρ, μόλις είχε φτάσει στο Παρίσι. Ζούσε στη Στέγη των Γραμμάτων, “σε μιαν απίθανη ατμόσφαιρα ελευθερίας και δημιουργίας”, ακούγοντας διαλέξεις του Αλμπέρ Καμύ, του Ρεημόντ Κενώ και του Ρολάν Μπαρτ. Ήταν η εποχή που βαπτίστηκε στο πνεύμα του υπερρεαλισμού. Λίγο αργότερα ταξίδεψε στην Ελλάδα και την Αίγυπτο. Μπορεί να επισκέφτηκε και το Ναγκ Χαμμάντι. Πάντως, ο ήρωας της Λαδιά, το 1945, μόλις που θα είχε γεννηθεί. Τα γνωστικά κείμενα τα μελέτησε πολύ αργότερα “στο κοπτικό κέντρο πατερικών μελετών του Καΐρου” και τον σαγήνευσαν διανοητικά. Γι’ αυτό και τιτλοφορεί τη μελέτη του «Η Λογική των ανθρώπων», νώνοντας τη λογική σαν αντίπαλο δέος της πίστης.

Κατά τα άλλα, ως συγγραφείς, ο Λακαριέρ και η Λαδιά δεν συγγενεύουν. Η Λαδιά μοιάζει με τον ήρωά της και το καινούργιό της μυθιστόρημα δείχνει, εκ πρώτης όψευς, σαν μια εγκεφαλική κατασκευή. Το παράδοξο είναι πως αποβαίνει ευχάριστο και ψυχωφελές, όπως και οι βίοι των αιρετικών, που αναδιηγείται. Κι αν το αποκαλέσαμε κατασκευή και δη, διανοητική, αυτό οφείλεται στην ιδιαίτερη προσοχή με την οποία φαίνεται δομημένο. Ουσιαστικά συνυφαίνονται τρία αφηγηματικά νήματα. Ο κυρίως κορμός, όπου η τριτοπρόσωπη αφήγηση επικεντρώνεται στον ήρωα, τον συγγραφέα. Και δυο δευτερεύοντα νήματα, τα οποία παρακολουθούν, κεφάλαιο προς κεφάλαιο, τα βιβλία, που εκείνος γράφει ταυτόχρονα και εναλλάξ. Το μελέτημά του για τους αιρετικούς και ένα μυθιστόρημα. Έντεκα κεφάλαια το πρώτο, εννέα το δεύτερο. Ενώ η μητρική αφήγηση, δηλαδή ο κορμός, χωρίζεται σε δώδεκα κεφάλαια, στα οποία ενθέτονται, με διαφορετικά τυπογραφικά στοιχεία, τα αποσπά-

σματα από τα δυο βιβλία. Παρόμοιες μορφικές καινοτομίες συνηθίζονται τα τελευταία χρόνια, αφού τα μυθιστορήματα τύπου “πλεξίδα” και ευκολότερα γράφονται και σε μεγαλύτερη έκταση μπορούν να απλωθούν. Όμως, αυτή η μηχανιστική αντίληψη είναι ξένη προς την Λαδιά. Τα τρία μέρη του μυθιστορήματός της είναι σφιχτά δεμένα μεταξύ τους, κι αυτό, όχι επιφανειακά, με κάποια μυθοπλαστικά πρόσωπα να μπαينوβγαίνουν από το ένα στο άλλο, αλλά σε ένα βαθύτερο επίπεδο.

Ο συγγραφέας-ήρωάς της αποκαλείται Ευμένης, όνομα που σημαίνει καλοπροαίρετος, ταυτόχρονα, όμως, παραπέμπει στους ελληνιστικούς χρόνους, δηλαδή και στην εποχή των Γνωστικών. Ωστόσο, έτσι ονομάζονται και ορισμένες σκουρόχρωμες σφήκες με κίτρινες κηλίδες, που φτιάχνουν τη φωλιά τους στο χώμα και τρέφονται με τις προνύμφες της πεταλούδας. Ακριβώς όπως η λογική ευδοκιμεί, πνίγοντας τη φαντασία. Από μια άποψη, το ίδιο θέλησε να κάνει και ο ήρωας, όταν αποφάσισε να μην γράψει ξανά μυθιστόρημα παρά μόνο μελέτες. Τελικά, όμως, ενέδωσε στον πειρασμό.

Κατά τα άλλα, ο Ευμένης είναι ένας συγκαιρινός μας, που δυσανασχετεί με την Αθήνα όπου ζει. Τον ενοχλούν τόσο οι κλιματολογικές συνθήκες όσο και το ανακάτωμα ανθρώπων με διαφορετική γλώσσα και θρήσκευμα, που αναγκάζονται να συμβιώνουν. Γι’ αυτό και αποφασίζει να μετακομίσει στο ορεινό χωριό του πατέρα του. Στη λίμνη Πλαστήρα, το τοποθετεί η Λαδιά, χωρίς να το κατονομάζει. Πρόκειται, ωστόσο, για κρασοχώρι, με αμπέλια και οινοπαραγωγούς, όπου, το δεκαπενταύγουστο, η γιορτή της Παναγίας συμπίπτει με το πανηγύρι του κρασιού. Χαρακτηριστικά, που παραπέμπουν στο ιστορικό χωριό των Αγράφων, τον Μεσενικόλα. Αυτό, όμως, ελάχιστα ενδιαφέρει, αφού το μόνο που εκμεταλλεύεται η συγγραφέας είναι το πανηγύρι και το χορό. Ιδιαίτερα, το χορό, που αποκαλύπτει την άλλη όψη των ανθρώπων.

Τα πάθη, όπως εκδηλώνονται στο χορό, θα μπορούσε να υποθέσει κανείς πως είναι το κυρίως θέμα του βιβλίου. Ωστόσο, ο κεντρικός ήρωας αρέσκειται στην τάξη και προβάλλει ως ένας άνθρωπος χωρίς πάθη. Επίσης, δεν χορεύει, κι ας θέτει ως προμετωπίδα στο μελέτημά του τη ρήση, «Ο μη χορεύων / αγνοεί το γινόμενον», δανεισμένη από τις απόκρυφες «Πράξεις του Ιωάννου». Ως δημιουργός, όμως, του μυθοπλαστικού σύμπαντος, βάζει τους ήρωές του να χορεύουν. Τόσο τους Γνωστικούς, αφού κι αυτοί, τελικά, ως ήρωες μυθιστορήματος προβάλλουν, όσο και τους φανταστικούς του καθ’ αυτό μυθιστορήματός του. Αποστασιοποιημένος τους ελέγχει, αν και υποβόσκει το ερώτημα κατά πόσο ένας συγγραφέας ελέγχει τα δημιουργήματά του.

Όπως και να έχει, ο ήρωας της Λαδιά συγγράφει στον επάνω όροφο του πατρογονικού του το μελέτημα και στον κάτω, το μυθιστόρημα. Κάπως σαν την φρούδική χωροταξία του υπερεργώ και του ασυνείδητου. Το μυθιστόρημά του το τιτλοφορεί ταραντούλα από την ομώνυμη χοντρόσωμη αράχνη της νότιας Ιταλίας, που οι παλαιότεροι θεωρούσαν πως το δάγκωμά της έφερνε υστερική κρίση, συνοδευόμενη με ξέφρενο χορό και θρηνωδίες. Ο ταραντουλισμός, όπως τον αποκάλεσαν. Στο μυθιστόρημα του Ευμένη, οι ήρωες έχουν ξεσπάσματα ταραντουλισμού, χορεύοντας σαν μανιασμένοι. Ο χορός τους μας θύμιζε το διήγημα, «Ο χορός του Καρουάνα», του Πάνου Τσίρου. Και σε εκείνο, ο χορός παρουσιάζεται ως εκτόνωση συναισθηματικών εντάσεων.

Στο ένθετο μυθιστόρημα «Ταραντούλα», ο ψυχικός κόσμος των ηρώων προσεγγίζεται μέσα από τους μύθους του αρχαίου κόσμου, συνομιλώντας πλαγίως με τα κεφάλαια του μελετήματος, που είναι αφιερωμένα στους Γνωστικούς. Παρεμπιπτόντως, το μελέτημα θα μπορούσε να αυτονομηθεί σε ανεξάρτητο βιβλίο, οπότε οι Γνωστικοί της Λαδιά θα έρχονταν να σταθούν δίπλα σε αυτούς του Λακαριέρ. Ο Σίμων ο Μάγος, ο Βασιλείδης, ο Βαλεντίνος, ο Μάνης και όλοι οι υπόλοιποι, έχοντας απέναντί τους ως κριτές και διώκτες τους, τους πρώτους Πατέρες της Εκκλησίας, με πρωτοστάτη, τον Επιφάνιο. Αναμφιβόλως, τα δύο βιβλία

διαφέρουν. Η Λαδιά προτάσσει την πολεμική των Πατέρων και μετά δίνει το λόγο στους μαχητές της θρησκείας, σαν εμμέσως να τάσσεται με την πλευρά τους. Ο Λακαριέρ κλείνει το βιβλίο του με ένα προσωπικό κεφάλαιο, που τιτλοφορεί, «Προς έναν Νέο Γνωστικισμό». Παρομοίως, προσωπικό είναι και το τελευταίο κεφάλαιο της Λαδιά, ή μάλλον ακριβέστερα, του ήρωά της, συγγραφέα. Αναφέρεται σε μια παλαιότερη εποχή από εκείνη των Γνωστικών και αφορά το βιβλίο του Ιώβ. Τον Ευμένη δεν τον είλκυσε η λογοτεχνική αξία του βιβλίου του Ιώβ, το οποίο τόσους και τόσους ενέπνευσε, αλλά το επίμαχο ζήτημα της θεοδικίας. Ως άλλος Ιώβ ο Ευμένης, απορεί, γιατί να ευτυχεί ο άδικος και να πάσχει ο δίκαιος;

Μ. Θεοδοσοπούλου